

În centru: Ștefana POP-CURȘEU

Foto: Nicu Cherciu

Elisabeta POP

Spectacol de echipă

Nimic nu mi se părea mai firesc, mai potrivit, decât ca fiica poetului și eseistului clujean Ion Pop, unul dintre specialiștii în expresionism, avangardism și mișcarea dadaistă, să propună ceva, să marcheze în vreun fel împlinirea a 100 de ani de la nașterea respectivei mișcări... Vorbesc de Ștefana Pop-Curșeu, respectabilă universitară și directoare artistică a Teatrului Național din Cluj-Napoca. Așadar, am acceptat cu entuziasm invitația de a merge să văd spectacolul – fiindcă despre un spectacol e vorba.

De altfel, scenariul poartă, pe lângă semnătura Ștefanei, și pe cele ale lui Ion Pop și Ioan Pop-Curșeu, adică tatăl și soțul ei. Am putea crede că e „o afacere de familie”; dar ce stimabilă „afacere”, nu-i așa? Țara asta ar arăta altfel, dacă mai multe familii ar contribui la progresul culturii naționale.

Nu m-am mirat – dimpotrivă! – că Ștefana Pop semnează și ea scenariul. M-am mirat însă, puțin, că ea semnează și regia, ba chiar s-a și distribuit într-un rol. Motive să mă mir am destule, fiindcă de ani buni și mie îmi cam displace să văd că nu puțini actori se erijează în regizori, ceea ce duce, nu o dată, la diletantism; lucru de tot nedorit într-un teatru profesionist. Dar...

9 febr. 2016

Dacă mă gândesc bine, aş putea invoca și aici destule motive să mă întreb de ce n-a „încăput” acest spectacol pe mâna unui regizor profesionist; dar, pe de altă parte, pot bănuî că directoarea n-ar fi găsit ușor un regizor pregătit temeinic să facă față unui scenariu ce se voia o sinteză a unor lecturi, nu doar numeroase, ci și cu trimiteri în zone artistice nu chiar la îndemâna oricui. Aș zice chiar că se impune un fel de inițiere în ciudatul și bogatul univers al literaturii și artelor avangardiste.

Se știu destul de puține lucruri (și nici nu s-au publicat prea multe din scrierile dadaștilor) despre Cabaretul Voltaire, unde, acum 100 de ani, într-o cafenea la Zürich, un grup de tineri rebeli, scriitori și pictori, de diferite naționalități – printre care și românii Tristan Tzara, Marcel Iancu, frații Brauner, dar și nemții Hugo Ball, H. Arp, R. Huelsenbeck, M. Ernst, W. Mehring sau francezii André Breton, Louis Aragon, Paul Eluard etc. – au hotărât, din spirit de frondă, dar și dintr-o revoltă împotriva a tot ce ține de convențional, de reguli bine stabilite, de spiritul burghez, de tot ce încerca să îngrădească spiritul liber, să scrie cumva în contra curentului, contra unei literaturi osificate, pledând pentru întoarcerea la realitate, lansând poezii surprinzătoare, scrise cu cuvinte tăiate la întâmplare din ziare. Și, mai apoi, când au fost strânse în cărți, ele vor fi ilustrate de Victor Brauner, de Picabia sau de Picasso.

Totul părea o joacă, dar, în fond, era o revoltă mocnită împotriva a tot ce le fura tinerețea, le mutila gândirea, le confisca libertatea. Numele DADA l-a găsit Tzara, deschizând, unde s-a nimerit, dicționarul Larousse. (Se spune că și Lenin – care atunci, cu un an înaintea Revoluției Ruse, se afla acolo – frecventa cafeneaua cu pricina.) Până la urmă, Dada a devenit un fel de emblemă a libertății creatorilor sau chiar a libertății pur și simplu.

Mi se pare că Ștefana Pop-Curșeu a avut de ales între a „marca” într-un fel momentul acesta în Cluj, oraș universitar cu certă tradiție culturală și cu un public studențesc și profesoral (măcar!) interesat de temă, asumându-și semnarea spectacolului sau a renunța să întreprindă ceva, lăsând să treacă neobservat momentul. E vorba totuși de un spectacol aniversar, în fond, un omagiu adus unei mișcări literare și artistice, cu ecou internațional.

Spun toate acestea, nu ca să scuz unele nereușite ale spectacolului, ci ca să-mi explic cumva, mie și celor care citesc revista, de ce nu-mi voi îngădui să fiu prea aspră și superexigentă cu cei care l-au făcut. Pentru că, pur și simplu, merită întâi de toate laude pentru inițiativă și abia pe urmă observații critice. Da, spectacolul e departe de a fi perfect. Oricine poate „văna” ușor greșeli, mai ales când știe că spectacolul e semnat de cineva din afara breslei. (Ce-i drept, Ștefana e de ceva vreme în chiar miezul breslei, dar regie de teatru, totuși, n-a făcut până acum.)

Ce e de lăudat, în spectacol? În primul rând, coerența construcției scenariului. O organizare coerentă, paradoxal, a incoerenței aparente a textelor scrise de dadaști. Scenariul are cap și coadă, încropind chiar o poveste, care poate fi urmărită și înțeleasă și de neavizați. Apoi, decorul, care începe cu ambianța specifică acelei cafenele în care se întâlneau artiștii. Pereții Sălii Studio sunt împânziți cu afișe, fotografii, fluturași, manifeste și chiar mici obiecte, lipite ingenios. Textele, luate „de la sursă”, au hazul și umorul unor situații de „atunci”, dar – vai! – unele sunt potrivite și timpului nostru: observații și trimiteri „pornografiste, istoriciste, cardiografiste, depresioniste sau chiar acordeoniste și câțiva cai verzi pe pereți”. Chiar și sala, lungă și îngustă, fără lumină naturală, contribuie la completarea elementelor de atmosferă.

Ceea ce lipsește spectacolului este, după părerea mea, o viziune de ansamblu: acel ceva care face ca un spectacol să fie o construcție armonioasă. Câteva scene

conving, categoric; alte câteva puteau lipsi, chiar dacă aparent sunt evocări luate din documente: bideul, scotocirea în el, intestinele sau sugerarea extragerii lor puteau lipsi, fiind de-a dreptul vulgare. În schimb, smulgerea păsărelelor din... capul poeziilor (?) e simpatică și are hâz. Una dintre scenele bine făcute e cea în care se recită din François Villon, ca sugestie, poate, la preocuparea lui Tzara de a afla secretele anagramelor din opera controversatului poet.

Ce are în plus spectacolul? Poate zgomotul nemotivat uneori, gălăgia exagerată, fără acoperire, lăsând impresia că înlocuiește ceva. Folosirea măștilor într-un spectacol, în orice fel de spectacol se face întotdeauna bine motivat; aici, mi s-a părut că fie puteau lipsi, fie momentul trebuia creat cu mai multă grijă pentru efect și poate cu mai multă fantezie.

Proiecțiile video, în schimb, au avut o contribuție deloc de neglijat, ca de altfel și efectele luminoase și... fumigene.

Nefiind actori (sau nu-i cunosc eu ca făcând parte din vreo trupă teatrală), Filip Odangiu și Rareș Stoica (înțeleg că sunt profesori) se descurcă ireproșabil la rostirea textului: o fac nuanțat și corect, dar nu reușesc să construiască cu adevărat personaje, mai ales că primul e chiar... Tristan Tzara. Lui, mai ales, îi lipsește acea „nebunie“, de fapt capacitatea de a nuanța personajul, construindu-l din gesturi aparent insignifiante. Rareș Stoica mi s-a părut mai aproape de o interpretare credibilă, deși la amândoi am simțit absența dezinvolturii – jucate cu efort, dar nu la vedere – și un fel de stânjeneală specifică artiștilor amatori. La polul opus, Cătălin Codreanu și Cristian Grosu mi s-au părut plini de fantezie, nelăsând spații lipsite de sens în scenele atent construite. Am convingerea că cei doi au ajutat-o mult pe regizoare, fiindcă scenele cu ei par mai bine decupate din întreg. I-am văzut jucând cu drag și entuziasm, cu poftă și cu participare sinceră la reușita ambițiosului proiect.

Ca actriță, Ștefana mi s-a părut potrivită: regizoarea a distribuit-o bine. Frumoasă, cu o siluetă adolescentină, ea a întruchipat cu inteligență și sensibilitate, uneori chiar nuanțat, FEMEIA, muza poeziilor, dar și fata bună la toate, camarada, sora, iubita, dar mai ales amica, gata să-i ajute cu ce poate pe băieții aceștia veseli, inteligenți, fermecători, nemulțumiți, răzvrățiți, justițari, puși să schimbe lumea burgheză anchilozată.

Impresionează capacitatea interpreților de a face față cu brio tuturor momentelor muzicale și chiar celor de dans, sub directă îndrumare a lui Cătălin Codreanu. Cu toții joacă mai multe personaje, ceea ce nu e câtuși de puțin simplu și ușor. Trecherile se fac atent și fără stridențe.

Așadar, spectacolul este, dacă nu unul de top artistic, sigur unul necesar cultural. Un spectacol de echipă, un proiect cultural făcut cu dragoste și cu entuziasm. Acest lucru l-am apreciat în primul rând, și pentru aceasta le mulțumesc tuturor celor implicați.

Cum vedem foarte bine, țara și – de ce nu? – țările încep să ia foc, să ardă chiar, dar oamenii inteligenți nu se... piaptănă (ca babele), ci fac ce știu ei mai bine: citesc, scriu și joacă..

Teatrul Național „Lucian Blaga“ din Cluj-Napoca – TZARA arde și DADA se piaptănă (Fantoma de la Elsinore) de Ion Pop, Ștefana Pop-Curșeu și Ioan Pop-Curșeu. Regia artistică: Ștefana Pop-Curșeu. Scenografia: Filip Odangiu și Rareș Stoica. Video și sound design: Rareș Stoica. Coregrafia: Cătălin Codreanu. Fumisterii: Cristian Grosu. Maestru de lumini: Jenel Moldovan. Cu: Filip Odangiu (Tristan Tzara), Rareș Stoica (Sf. Gargal, Marcel Iancu și alte personaje), Cătălin Codreanu (Casdoas, Hugo Ball și alte personaje), Cristian Grosu (Sf. Govdela, Richard Huelsenbeck și alte personaje), Ștefana Pop-Curșeu (Maya și alte personaje). Data premierei: 9 februarie 2016.